

КВАЛИФИКАЦИОННИ КУРСОВЕ ЗА МЛАДИ ВОДАЧИ В ГЕРМАНИЯ – ПОДОБРЯВАНЕ НА ПЪТНАТА БЕЗОПАСНОСТ.

ДОЦ. КРАСИМИР СПИРОВ – ТЕХНИЧЕСКИ УНИВЕРСИТЕТ СОФИЯ

УВОД

Началната квалификация на завършилите курсове за водачи на МПС се счита за един от основните фактори, влияещи на пътната безопасност. Уменията, придобити по време на обучението, не винаги са достатъчни за безопасно управление на автомобила. Този факт е в основата на търсенето на форми и средства за продължаващо обучение на млади водачи с цел подобряване на тяхната квалификация и отстраняването на вредни привички, придобити от подражаване на възрастните водачи.

Една такава форма, експериментирана и внедрена в системата за обучение на шофьори, са подобрителните курсове за млади водачи в Германия.

Цел на пътната безопасност

В Германия се счита, че пътният трафик трябва да бъде безопасен като флуид и до колкото е възможно съобразен с конкретната обстановка. Това означава, че пътните правила трябва да въздействат позитивно на участниците в движението, а транспортните средства и пътищата да отговарят на тези цели.

Участници в ASF шофьорски подобрителни курсове са тези, които са се провалили при прилагането на пътните правила. До тук, от законова гледна точка, курсът трябва да се проектира така, че да допринесе до по-голям респект към пътните правила. Това може да се направи по два начина:

Профилактичен:

Знанието, че нарушаването на правилата за движение по пътищата води до задължението да се изкара шофьорски подобрителен курс и да се отделят време и пари за тази цел, би трябвало да мотивира пътните потребители за в бъдеще да спазват пътните правила.

Чрез влияние:

Практическите занятия в курса би трябвало да намалят вероятността пътните нарушители да извършват сериозни нарушения след това. Защото нарушаването на правилата може да доведе до опасни ситуации и инциденти, особено когато нарушенията са сериозни.

Участници в подобрителните курсове за водачи, са:

- опитни водачи, които са извършили серия от пътни нарушения.
- начинаещи водачи, чиято неопитност означава, че те трябва да обърнат особено внимание на пътните правила, и че нарушаването на правилата не бива да става навик.

Пътният трафик и регулацията (отнемане на точки, отнемане свидетелство) на шофьорски свидетелства изяснява, че за да се подобри пътната безопасност, целта на подобрителния курс за водачи не би трябвало да се фокусира само върху пътните правила, а и върху това как да те да бъдат уважавани.

Според наредбата за ASF курсове за млади водачи е необходимо:

“Участниците да вземат участие в групова дискусия и шофиране, да бъдат окуражавани да развият по-добро усещане за чувството за риск, свързано с пътния трафик, и да се държат по по-безопасен и предпазлив начин”.

“В курсовете трябва да се идентифицират нарушенията, извършени от участниците в тях, причините за тези нарушения и следователно въобще проблемите, срещани при начинаещите водачи. Безопасен и по-предпазлив шофьорски стил трябва да се постигне в резултат на групови дискусии, наблюдавайки нечие поведение на пътя, анализиране на проблемни пътни

ситуации и по-нататъшно осигуряване на информация. По този начин отношението към поведението в движението трябва да се промени, чувството за предугаждане на риска трябва да се окуражава и разпознаването на опасностите трябва да се подобри.“

При подобрителните курсове за водачи, които са нарушители с отнети точки (ASP), се прилагат следните цели:

“Участниците в шофьорските подобрителни курсове трябва, чрез провеждане на групови дискусии и шофиране, да бъдат окуражавани едновременно да разпознават и идентифицират слабостите в собственото си отношение към пътното движение и безопасното поведение по време на управление”.

Съкратено това означава:

- От особено значение е да се определят причините за извършването на пътни нарушения.
- В добавка към уменията за разпознаване на опасност, е важно да имат готовност да вземат под внимание и другите участници в движението.
- Пътното им поведение не може да бъде директно променено, защото това означава те да бъдат постоянно съпровождани докато шофират. Поради тази причина е по-добре да се опита да се повлияе на отношението, което лежи в основата на подобно поведение и по този начин да се промени поведението им.

Защо пътните потребители нарушават правилата?

Сериозни и опасни пътни нарушения поради незнание на правилата са рядкост. Повечето нарушения, които се срещат в Германия, са резултат на съвсем различни причини, като:

- Липса на чувство за риск – особено при начинаещи водачи, които карат прекалено бързо и на недостатъчно безопасна дистанция.
- Желанието да се постигне лично удовлетворение (например застигане на тежкотоварни автомобили).
- Бързането, дали поради професионални или лични задължения, води до прекомерна скорост и до пресичане на червен светофар например.
- Особени емоционални ситуации, като разочарование, гняв.
- Лошите примери (“Всички шофьори карат така”) или шофиране като „другите“.
- “Претоварването”, както при случаите с по-възрастни водачи, когато пътната ситуация стане прекалено сложна и е необходимо прекалено много информация да се обработи едновременно.
- Липса на шофьорски тренинг, примерно изтощение.
- Недостатъчна концентрация или разсейване – от пътници или други действия, като например телефонни разговори.
- Липса на опит, например, когато начинаещи шофьори карат твърде бързо по заледена пътна настилка.
- Навик – нищо не ми се е случвало, когато съм правил това и никога не съм бил хващан.
- Небрежност или прекалена самоувереност, като например изпреварване при рискови обстоятелства по извънградски пътища.
- Групови динамични ефекти, например, ако шофьорът иска да докаже нещо на пътниците или да настигне лидера в групата.
- Недостатъчни социални умения, примерно липса на преценка за ситуацията.
- Основни проблеми, засягащи отношението и собствената важност, като „пробивам си път с лакти“ (няма никой като мен).
-

Пътни нарушения също се появяват, когато правилата за движение вече не отговарят както трябва на обстоятелствата. Това показва, че пътните закони могат да бъдат обект на промяна. Те представляват опит да се регулират най-честите ситуации по такъв начин, че пътните потребители да печелят най-много с най-малка вероятност за щети. Въпреки това, възникват някои ситуации, например, когато интензивността на движението се промени, когато съществуващите правила не са вече адекватни и затова трябва да бъдат адаптирани. В подобни случаи често съществува преходен период, в който пътните потребители действат по начин,

който първо е бил забранен, но в последствие разрешен спрямо новите правила. Пример за това е наскоро въведеното правило в градовете на Германия водачът да има свободен избор на лента.

Многобройните причини за пътни нарушения посочени по-горе показват ясно, че подобрителните курсове за водачи трябва да фокусират върху произхода на нарушенията, а не толкова върху самите тях.

Мотиви за шофиране

Мотивите за шофиране са свързани с желанията и намеренията, които отделните индивиди имат, когато шофират. Тези мотиви могат също да обяснят поведението на пътя – и понякога пътните нарушения.

Пътното движение съществува главно, за да транспортира хора от едно място до друго. Логично следва всеки шофьор да бъде заинтересован да достигне от А до Б по най-бързия, безопасен и най-евтин възможен начин – и той съответно трябва да се държи разумно докато го прави.

Все пак тази перспектива се проваля, пропусайки да отбележим, че пътните потребители са хора, а не роботи. Поведението на водачите не е само под въздействие на разумните и от съществена значимост шофьорски мотиви, но също така и под въздействието на емоционални подбуди. Понякога тези емоционални мотиви са само допълнение към главната и разумната причина за шофиране; в други случаи те могат да бъдат основната причина за използване на автомобила.

Тези „допълнителни мотиви“ включват:

- Величаене пред другите.
- Чувството за компетентност и умелост.
- Признанието от други на компетентност.
- Увеличаване на самочувствието.
- Търсене на сензация.
- Търсене на релаксация и развлечение.
- Наслаждаване на околността.
- Преживяване на ускорението и мощността.
- Успокоение.
- Да си по-добър (бърз) от другите.
- Доказване нещо на някого.
- Владееене и демонстриране на мощност.
- Търсене и доказване на самостоятелност.
- Преживяване на свобода.
- Пестене на време, наваксване на пропуснатото време.

Тези мотиви са съвсем човешки и са съответно разбираеми и приемливи. И все пак те могат да станат проблемни и рискови, ако се изпълняват по пътя. Те могат да доведат до увеличаване на вероятността от нарушаване на закона и съответното наказание за това. При подобрителните шофьорски курсове, за да се допринесе за безопасността на участниците и спазването на правилата, тези емоционални мотиви на водачите и техните рискове също трябва също да бъдат.

Целите на обучение за начинаещи водачи и допълнителна подготовка на пътните потребители

Пътната безопасност зависи от различни фактори, които могат да се категоризират в 4 групи: пътни правила, вид транспорт, пътища и пътни потребители. „Качеството“ на тези четири компонента от пътната система определя до колко безопасно е движението във всяка една отделна ситуация.

Пътните правила, например, трябва да са осезаеми, разбираеми, разумни и кореспондиращи, пътните знаци да са видими и ясни.

Видът на транспорта – а именно транспортните средства – тяхната конструкция, характеристики, удобства и текущото състояние са все по-важни за сигурността.

Пътищата и тяхната непосредствена среда, разположението на пътя, ширината, границите му и текущото състояние (което главно зависи от климатичните условия) са също важни.

Не на последно място, важен определящ фактор за обезпечаване на безпроблемно и безопасно движение е, разбира, се пътният потребител, а именно хората и техните действия. Те са задължени да се държат подобаващо във всяка ситуация, включително и при затруднени обстоятелства.

В Германия различните изисквания, на които водачите трябва да отговарят са описани в закона за пътно движение, наредба за шофьорските свидетелства и шофьорско-инструкторска наредба.

Относно физически, психически и социални изисквания, съществуват ред други условия, с които шофьорите трябва да се срещнат по време на тяхното обучение. Те са:

1. Управление и контрол на автомобила.
2. Знание, разбиране и приложение на пътните правила.
3. Долавяне и избягване на опасности.
4. Съзнателно и социално шофиране.
5. Реалистична оценка на способностите.
6. Усет за намеса на емоциите по време на шофиране.
7. Отговорност за живота и здравето, околната среда и имуществото.

Този идеален профил на водача не се прилага само при учащи се водачи. Важно е тези умения и поведение да се развиват дори и след шофьорския изпит.

Тези допълнителни курсове за водачи отразяват по-горните цели по конкретно-целеви начин:

1. Управление и контрол на автомобила.

Целите, свързани с тази тема, са от по-малка важност за подобрителните курсове за водачи, защото повечето участници в курса имат доста шофьорски опит и могат адекватно да контролират автомобила при ежедневни ситуации. Сравнението с „перфектно“ контролиране на автомобила би могло да доведе до обратен резултат, защото може да се стигне до рискован шофьорски стил. Поради тази причина, практическите упражнения в DVR шофьорските програми в област „безопасност“ са проектирани само да демонстрират на участниците физическите сили на шофирането, за да се мотивират участниците да усвоят по-спокоен, защитен стил на шофиране.

2. Знание, разбиране и приложение на пътните правила.

Участниците в подобрителните курсове за водачи имат проблем с приемането на определени правила относно движението, но те нямат липса на знания спрямо основните правила – в частност, тези отнасящи се до скоростта.

3. Долавяне и избягване на опасности.

Много участници в ASP подобрителните курсове за водачи (опитни шофьори) демонстрират на пътя, че в резултат на техния значителен шофьорски опит, те могат да определят рисковете своевременно. Докато, участниците в ASF подобрителните курсове (за начинаещи водачи) често показват слабост в тази област. Затова схващането и избягването на подобни опасности трябва да е на фокус в ASF курсовете за млади водачи.

4. Съзнателно и социално шофиране

По-нататъшното развитие на предпазлив шофьорски стил е важна цел и за двата подобрителни курса за водачи (ASF и ASP). За да се постигне тази цел, трябва да се отразява опитът на участниците с други потребители на пътя. Участниците трябва да се окуражават да осъзнаят, че е в техен личен интерес да съсредоточат своите силни страни в полза на цялата пътна система (за начинаещи шофьори това например е бързата реакция, за по-възрастните шофьори това е опитът).

Докато целите на обучение от 1 до 4 главно рефлектират върху компоненти от пътната система, целите от 5 до 7 трябва да демонстрират на участниците в курса, че самокритичността е основна предпоставка за безопасно шофиране.

5. Реалистична оценка на способностите.

Основно изискване към участниците и в двата подобрителни курса е те да не надценяват възможностите си. Докато критикуват останалите участници в движението, повечето от шофьорите се смятат за умели и безопасни. Ако негативни преживявания, като „на косъм“ от произшествие, катастрофи или пътни глоби, са се случвали много рядко и водачът ги смята за

„случайност“ или „лош късмет“, те няма да доведат водача до мисълта да се усъмни в своя стил на шофиране. Това практически се отнася за всички участници в ASP и дори за тези от ASF, въпреки относително малкия пробег на начинаещите водачи. Участниците в курса трябва да приемат своя недостатъчен опит (ASF шофьори) и повтарящи се нарушения (ASP шофьори) като отделен риск, и трябва да осъзнаят нуждата от отговорност и промяна. И двата подобрителни курса следва да бъдат фокусирани върху критично самонаблюдение и на примери за сравняване на нечий начин на шофиране с друг по време на груповото шофиране – окуражаване на по-реалистична самопреценка.

6. Усет за намеса на емоциите по време на шофиране.

Тази значимост на емоциите по време на шофиране се появи на бяла светлина през последните няколко години и се прилага и в двата подобрителни курса. Позитивни чувства, в резултат на професионален успех или лично щастие, например, може особено да повлияе на концентрацията. Негативни чувства, като разочарование или раздразнение могат да доведат до агресивно поведение спрямо другите пътни потребители. И двата подобрителни курса трябва да се стремят да повишат вниманието към тези фактори и да поощряват развитието на стратегии за намаляване на риска от шофиране в емоционално състояние.

7. Отговорност за живота и здравето, околната среда и имуществото.

Тази тема показва колко дълбоко свързана е пътната система и пътното поведение с обществото и неговите ценности. Отговорността за живот не се отнася само за самия себе си, но, разбира се, и за здравето и имуществото на другите. За ASF шофьорите, които имат склонност да шофират в групи по време на свободното си време, отговорността за пътниците е една от важните теми.

Участниците в шофьорските подобрителни курсове трябва да обърнат внимание на това колко съвместим е техният личен стил на шофиране с основните чувства и ценности на обществото, които се отнасят за всички граждани.

Важността от афектни (емоционални) цели на обучение

Целите на всяко едно обучение са в три направления: познавателни, психомоторни и афектни. Тези цели трябва да залегнат, както в началната така и в напредналата подготовка на шофьорите:

Познавателни цели на обучение - които показват какво трябва да знаем.

Психомоторни цели на обучение - те посочват кои примери за наблюдателност и тези свързани с реакциите е нужно да се практикуват и автоматизират.

Ефективни цели на обучение - те показват отношението и ценностите, които трябва да бъдат развити и придобити.

Тази категоризация е доказана за много полезна при планиране на уроци и развитие на образователни продукти от всякакъв тип. Тя подчертава факта, че знанието само по себе си не е достатъчно за да доведе до желаното поведение на човека. Чистото обучение за знания и уменията (познавателни цели) също е незадоволително, защото човешките действия в конкретни житейски ситуации винаги включват умения от трите области.

Целите на обучение в психическата област изискват особено внимание. Тази област обикновено е най-трудната за определяне на цели, прилагането им в часовете и проверка дали целите са били достигнати. Но тези цели са е от жизнена важност за да се уверим, че човек, който има знание и възможности, ги прилага на практика.

За да се илюстрира значението на различните образователни цели и как те работят заедно, предлагаме следния пример взет от реалния пътен свят:

Водач кара по извън градски път зад бавно движещ се трактор. За да има възможност да реагира правилно в тази ситуация, той трябва:

- Да знае правилата за изпреварване и да разбира пътните знаци (познавателен).
- Да знае особеностите на селскостопанските автомобили, например как те привидно се люшкат, когато спират (познавателен).
- Владеене на необходимите действия за изпреварване, като съединител, смяна на скоростта, ускоряване, следване на пътя (психо-мотор).
- Адаптация на маневрата – в частност скоростта – спрямо скоростта и дистанцията на другите участници в движението (психо-мотор).

- Да бъде търпелив и спокоен докато всички необходими условия за изпреварване бъдат изпълнени (емоционален).
- Да се избягва натиска от други – например пътници – за изпреварване в неподходящ момент (емоционален).

За да се промени отношението и (косвено) поведението в резултат на подобрителни курсове за водачи, трябва емоционалните образователни цели да бъдат на специален фокус. Това изисква използването на нови методи за обучение в курсовете за водачи на МПС.

Изводи

1. Подобрителните курсове за шофьори в Германия имат за цел постигане на цели от високите нива на GDI матрицата.

2. Практиката на подобрителните курсове у нас (допълнителното обучение за възстановяване на точки) показва, че поради ниската педагогическа квалификация на преподавателите в тях, те са насочени към реализация само на познавателни цели.

3. Началното и продължаващото обучение на шофьори трябва да бъде насочено към реализацията както на познавателни така и на психомоторни, така и на афектни цели. Акцентът трябва да се постави върху емоционалните (афектни) цели, тъй като крайният резултат трябва да бъде поведение, а не знания и умения.

4. Необходима е цялостна промяна на философията, а от там и на целите и съдържанието, организацията и изпита на началното и продължаващо обучение на водачи у нас.

5. Опитът на Германските подобрителни курсове може много успешно да се използва и в нашата система за подготовка на водачи, при условие че на учебните форми се даде свобода по отношение на обучението, а контролът за качеството стане заключителният изпит.